

*З. Б. Янченко,
заслужений економіст України, кандидат економічних наук,
начальник Головного управління економіки Житомирської облдержадміністрації*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті розглядається роль програмно-цілевих документів у забезпеченні ефективного управління інноваційними процесами на регіональному рівні та пропонуються заходи щодо його покращення шляхом удосконалення інноваційної інфраструктури.

The paper considers a part of program documents in providing an efficient management of innovation processes on the regional level and proposes some measures to improve it by making adjustments in innovation infrastructure.

Ключові слова: ефективність, сільськогосподарське виробництво, програма, інноваційний розвиток, управління, інноваційна інфраструктура.

ВСТУП

Світовий досвід свідчить про постійно зростаючу роль регіональної інноваційної політики у формуванні національної інноваційної системи. Найбільш вагомим результатом у розвитку сфери інновацій сьогодні досягають ті держави, які забезпечують децентралізацію господарських зв'язків на користь регіонів. Переконливим аргументом на користь цього твердження є проголошений ЄС курс на регіоналізацію інноваційного та науково-технічного розвитку. Європейська Рада закликала країн-членів європейської спільноти докласти зусиль для зміцнення науково-виробничих зв'язків і сприяти формуванню регіональних інноваційних кластерів і мереж.

Для забезпечення впливу на формування регіональної інноваційної системи та розвиток регіональних інноваційних процесів обласними державними адміністраціями у регіонах України розробляються та затверджуються регіональні інноваційні програми, що визначають стратегічною метою діяльності регіонів формування інноваційної моделі розвитку економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання ефективності інноваційних процесів та їх нормативної регламентації на регіональному рівні розглядали такі вчені, як Бочарова Н. [1, с. 46—60], Боровіч Т.В. [2], Дутчак Ж.І. [2], Денисюк В.А. [4, с. 191—197], Орлюк О.П. [5, с. 68—73], Ревуцький С. [6, с. 79—85], Сєдов А.О. [2], Стріха М.В. [2], Шовкалюк В.С. [2] та інші. Ученими розглядалась проблема значення програмно-цілевих документів у управлінні соціально-економічними (в тому числі й інноваційними) процесами, визначались основні недоліки та переваги творення таких документів, основні засади управління інноваційними процесами у регіонах та можливі напрямки їх подальшого удосконалення шляхом кластеризації. Водночас проблему інфраструктурного забезпечення управління інноваційними процесами розглянуто недостатньо.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

— оцінити рівень забезпечення регіонів України місцевими програмно-цілевими документами, які регламентують їх інноваційний розвиток;
— визначити орієнтовний перелік питань, які повинні обов'язково висвітлюватись у програмно-цілевих документах інноваційного характеру;
— запропонувати заходи з покращення управління регіональними інноваційними процесами на прикладі Житомирської області.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інноваційна активність у регіонах України є вкрай нерівномірною, тому програми інноваційного розвитку затверджено не у всіх областях. Сьогодні досвід розробки регіональних програм інноваційного розвитку мають такі області:

— Донецька область: "Програма науково-технічного розвитку Донецької області на період до 2020 року";
— Запорізька область: "Цільова економічна програма інноваційного розвитку Запорізької області на 2008—2012 роки";
— Кіровоградська область: "Регіональна програма науково-технічного та інноваційного розвитку Кіровоградської області на 2004—2006 роки та на період до 2015 року";
— Полтавська область: "Програма інноваційного та науково-технічного розвитку Полтавської області до 2008 року";
— Черкаська область: "Обласна програма науково-технічного та інноваційного розвитку на 2008—2011 роки";
— Чернігівська область: "Програма інноваційно-інвестиційного розвитку області на 2007—2010 роки, "Чернігівщина інвестиційна — 2010" [2, с. 24—26; 3, с. 37—60].

Складання інноваційних програм є нормою в Європейському Союзі — сьогодні вони функціонують при-

близно у 100 європейських регіонах. Власні інноваційні програми реалізують і окремі регіони Російської Федерації, зокрема підтримка малого інноваційного підприємства була одним з пріоритетів Комплексної цільової програми розвитку та підтримки малого підприємництва у м. Москва на 2007—2009 роки. Цю пріоритетність було збережено у новій Міській програмі підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва на 2010—2020 роки [4, с. 191—197].

Реалізація регіональних інноваційних програм повинна забезпечувати підґрунтя для активізації інноваційної діяльності, створення інноваційної та науково-виробничої інфраструктури, інтеграції освіти, науково-технічної сфери та виробництва як передумов інноваційного розвитку економіки регіонів [2, с. 24—26]. Розробка та реалізація регіональної інноваційної програми сьогодні виступає обов'язковим атрибутом успішного розвитку аграрної сфери будь-якого вітчизняного регіону.

Процесу розробки інноваційних програм в Україні, в тому числі і національних, притаманний ряд характерних негативних рис. Зокрема, не витримуються такі типові стадії, процедури та основні принципи програмно-цільового управління, як цільова спрямованість, комплексність, альтернативність та керованість програм. Формування більшості проектів здійснюється на безальтернативних засадах, без проведення конкурсів та державної експертизи [6, с. 79—85].

Регіональна інноваційна програма повинна являти собою комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших проблем інноваційного розвитку регіону в цілому, а також окремих галузей його економіки та територіальних громад. Тому під час розробки регіональної інноваційної програми обов'язково повинні враховуватись такі питання:

— створення оптимальних умов для ефективного функціонування господарюючих суб'єктів у регіоні, поліпшення основних економічних показників, збільшення зайнятості населення;

— залучення у регіон зовнішніх інвестицій, підтримка найбільш значимих інноваційних проектів;

— планування та збільшення податкових надходжень, стабілізація фінансово-бюджетної сфери регіону, ефективне управління та контроль фінансових потоків;

— розвиток інфраструктури та ефективне управління системами соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти, житлово-комунального господарства, транспорту тощо;

— створення й підтримка стабільності суспільно-політичної ситуації в регіоні;

— охорона правопорядку та ефективна боротьба зі злочинністю;

— ефективне використання природних ресурсів, розв'язання проблем екології;

— ефективне використання інвестиційного потенціалу на основі власних внутрішніх ресурсів та активної взаємодії з навколишнім світом, застосування досягнень науки та зарубіжного досвіду.

Розглянемо шляхи підвищення ефективності управління інноваційним розвитком аграрних підприємств на прикладі Житомирської області. В загальному плані систему взаємодії основних факторів інноваційного розвитку аграрної сфери області можна представити у вигляді відповідного процесу, що складається з основних стадій: дослідження, інвестування наукових розробок, впровадження їх у виробництво, підготовка та перекваліфікація кадрів у освітньому секторі (рис. 1).

Підґрунтям реалізації інноваційного процесу виступає формування взаємопов'язаних підсистем організаційно-правового та інституційно-інфраструктурного забезпечення. Запропонована схема інноваційного розвитку є доцільною з огляду на те, що в результаті її функціонування мають бути створені науково-дослідні цен-

три і лабораторії при виробничих підрозділах, науково-освітньо-інноваційні комплекси при науково-дослідних інститутах та вузах, телекомунікаційно-інформаційна інфраструктура аграрної сфери та інформаційні банки даних агроінновацій та агротехнологій, спеціальні інноваційні фонди із залученням інституційних інвесторів, агроекотехнологічний парк та агротехнополіс, центри підтримки інноваційного підприємництва та трансферу технологій, агробізнес-інкубатори, біржі та ярмарки інтелектуальної продукції, міжнародні, міжрегіональні та міжгалузеві науково-дослідні полігони.

Таким чином, практична реалізація таких напрямів інтенсифікації інноваційної діяльності, як інфраструктурне та інституційне забезпечення науково-технологічного розвитку, вимагає комплексного підходу. Він передбачає врахування особливостей стану та перспектив розвитку усіх суб'єктів наукової сфери (академічного, освітнього, галузевого), виробничого, фінансового й освітнього секторів та вироблення на цій основі єдиної, узгодженої та взаємовигідної системи внутрішньої кооперації та зовнішньої взаємодії із міжнародними інституціями.

Важливу роль у прискоренні цієї діяльності в Житомирському регіоні може відіграти науково-освітньо-виробничий комплекс інноваційного типу. Основною метою його створення є сприяння виведенню отриманих результатів інтелектуальної діяльності на ринок та переозброєння аграрного виробництва Житомирської області на інноваційних засадах. Крім того, створюються умови для реалізації крупних програм і проектів освітнього, економічного, екологічного, соціального і технологічного характеру, що мають регіональний, міжрегіональний та галузевий рівні активізації наукових досліджень й інноваційної діяльності, забезпечення інтеграції науки, освіти та виробництва в рамках єдиного комплексу та створення регіональних експериментально-дослідницьких площ.

Об'єднання ресурсів Житомирського національного агроекотехнологічного університету, Житомирського державного технологічного університету, Житомирського державного університету ім. І. Франка, Інституту сільського господарства Полісся УААН, дослідницького аграрного господарства "Грозино" та інших науково-освітніх підрозділів вузівського, академічного, галузевого та виробничого секторів науки і їх спільна діяльність у цьому напрямі здатні забезпечити певний синергетичний ефект, який можна посилити через організацію тісної взаємодії з інноваційними підприємствами області та виробничими структурами її агропромислового комплексу.

Розробку основних показників ефективності інноваційної діяльності науково-освітньо-виробничого комплексу варто здійснювати, спираючись на виконання ним наступних завдань:

— просування наукових розробок на ринок;

— залучення ресурсів підприємств аграрного, промислового, невиробничого, фінансового секторів для розв'язання завдань комерціалізації результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, створення на їх базі нових виробництв та організаційних структур;

— пошук додаткових джерел фінансової стійкості через впровадження науково-дослідних результатів у виробництво;

— ефективне використання інтелектуальних, кадрових, матеріально-технічних ресурсів науково-освітнього комплексу у галузевому та регіональному розвитку;

— кадрова підтримка інноваційної інфраструктури Житомирщини, у тому числі додаткова підготовка та перепідготовка керівників усіх рівнів управління; підготовка спеціалістів вищої кваліфікації у сфері інноваційного менеджменту;

— створення структур методичного та сервісного супроводження інноваційної діяльності науково-освітньо-виробничого комплексу;

— інформаційне забезпечення інноваційного розвитку галузей економіки регіону — формування єдиних баз даних наукових розробок, отриманих у всіх установах, що об'єднані в єдиний комплекс для вирішення проблемно-орієнтованих науково-практичних завдань;

— широке застосування можливостей мереж комп'ютерних телекомунікацій, у тому числі для розв'язання виробничих, соціально-економічних, організаційно-технологічних, ресурсно-екологічних задач на об'єктах з віддаленим або обмеженим доступом та важко доступних об'єктах;

— повне використання науково-технічного потенціалу регіону для створення міждисциплінарних інноваційних проектів;

— організаційна, фінансова та інформаційно-консультативна підтримка студентських проектів;

— нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності у пріоритетних для регіону напрямках.

Головними показниками ефективності роботи науково-освітньо-виробничого комплексу в інноваційній сфері пропонуємо вважати:

— реалізацію конкретних проектів комерціалізації та виведення на ринок розробок науковців (кількість розробок, обсяги отриманих доходів; кількість ліцензійних угод);

— активну участь студентів, аспірантів, наукової молоді у роботі та реалізації інноваційних проектів та організації інноваційної діяльності;

— наявність інфраструктури, створення на базі науково-освітньо-виробничого комплексу впроваджувальних фірм, венчурних структур, бізнес-інкубаторів, технопарків, центрів обміну інновацій та трансферу технологій, забезпечення ефективної комерціалізації наукомістких розробок і технологій, підготовку кваліфікованих кадрів у галузі інноваційного менеджменту;

— участь науково-освітньо-виробничого комплексу в розробці і реалізації інноваційної стратегії території (кількість договорів з державними органами влади, бізнес-сектором та іншими замовниками);

— видавничу активність, розробку та видання монографій, статей, навчально-методичних посібників, підручників (у тому числі електронних);

— кількість проведених семінарів для інноваційних менеджерів, інших заходів з підготовки та перепідготовки;

— участь науково-освітньо-виробничого комплексу в експертизах проектів інноваційних конкурсів;

— кількість експонатів, представлених на міжнародних, національних та регіональних виставках і ярмарках науково-технічної та інноваційної продукції;

— кількість поданих заявок на патентування та отриманих патентів;

— кількість реалізованих патентів, ноу-хау, отриманих нагород та інших об'єктів інтелектуальної власності.

Враховуючи пріоритетність задач інноваційного розвитку аграрної сфери Житомирської області, а також системний характер проблеми її реабілітації на інноваційних засадах, перед науково-освітньо-виробничим комплексом буде стояти досить широке коло завдань у галузі інноваційної діяльності. Різноманітність інноваційних процесів і технологій, потрібних для розв'язання перелічених науково-практичних проблем, та необхідність надання інноваційного характеру всім напрямкам діяльності науково-освітньо-виробничого комплексу вимагають створення широкопрофільної інформаційно-методичної структури, що буде забезпечувати розвиток інноваційної компоненти за всіма напрямками роботи підрозділів та установ, що об'єднані в такому комплексі, а також управління спеціалізованими підрозділами інноваційної інфраструктури.

На координуючий центр мають покладатися наступні функціональні задачі:

— розробка загальної стратегії інноваційного розвитку науково-освітньо-виробничого комплексу як кон-

гломераційної структури інноваційного типу з врахуванням пріоритетних завдань інноваційного розвитку техногенно зміненої аграрної сфери;

— розробка програм і реалізація програмних заходів, спрямованих на розвиток інноваційної складової науково-освітнього та виробничого секторів регіональної економіки;

— розробка нормативно-правової бази інноваційної діяльності комплексу;

— створення спеціалізованих сервісних структур інформаційно-технічного, організаційно-аналітичного, фінансового та методичного забезпечення інноваційної діяльності.

Оскільки розв'язання вищевказаних завдань потребує значної концентрації управлінських, організаційно-методичних, інформаційних, матеріально-технічних ресурсів, ми пропонуємо створити інноваційно-методичний центр, на який повинні покладатися координуючі, методичні та сервісні функції.

ВИСНОВКИ

Сучасна практика управління процесами в аграрній сфері області не має в своєму арсеналі надійної методики організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку. Реальним шляхом вирішення методичних та практичних питань організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери виступає впровадження в процес еколого-економічної реабілітації сільських територій нових методичних підходів, що орієнтують, в першу чергу, на використання внутрішніх можливостей інноваційного розвитку та врахування об'єктивно існуючих екологічних ризиків у програмно-цільових документах інноваційного характеру.

Особливого значення в умовах недостатньої керованості інноваційними процесами на регіональному рівні виступає єдність науки, освіти, державного управління та бізнесу, практична реалізація якої стає можливою завдяки комплексному розвитку інфраструктурного та інституційного забезпечення науково-технологічного розвитку.

Література:

1. Бочарова Н. Розвиток інноваційної і науково-технічної політики Європейського Союзу в умовах реалізації нового циклу Лісабонської стратегії економічного зростання і зайнятості // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2009. — № 1. — С. 46—60.
2. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів: збірник // Стріха М.В., Шовкалюк В.С., Боровіч Т.В., Дутчак Ж.І., Сєдов А.О. — К.: Прок-Бізнес, 2009. — 40 с.
3. Інвестиції та інноваційний розвиток. Матеріали до парламентських слухань "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів". — 2009. — № 2(5). — 64 с.
4. Денисюк В.А. Венчурне інвестування в інноваційному процесі: організаційні підходи в світовій практиці, пропозиції для України // Проблеми и перспективи инновационного развития экономики. Региональное инновационное развитие: политика, управление, законодательство. Материалы XV международной научно-практической конференции. — Алушта, 13—18 сентября 2010. — С. 191—197.
5. Орлюк О.П. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні // Наука та інновації. — 2008. — Т 4. — № 1. — С. 68—73.
6. Ревуцький С. Негативна практика щодо порушення та невиконання основних положень при реалізації законодавства про науково-технологічну та інноваційну діяльність в Україні // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2007. — № 5. — С. 79—85.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2011 р.